

мовы, падтрымліваць і развіваць цікавасць да яе, адкрываць сілу і прыгажосць роднага слова”¹. Але выхаваўчыя задачы на занятках па беларускай мове вырашаюцца не толькі праз фарміраванне цікавасці да прадмета. Заняткі па роднай мове павінны рашаць названыя задачы і праз адпаведны дыдактычны матэрыял, і праз слова, дзеянні і ўчынкi выкладчыка. Усе гэта ўздзейнічае на асобу студэнта.

У час працы з дыдактычным матэрыялам (лепш за ўсё з тэкстамі), у якім расказваецца пра Беларусь і беларусаў, іх мінулае, сучаснасць, студэнты далучаюцца да гісторыі, духоўнай і матэрыяльна-бытавой культуры свайго народа, яго традыцый і здабыткаў. Атаясамліваючы сябе з гэтай культурай, студэнты пад яе ўплывам фарміруюць свой светапогляд, у іх выходзіць нацыянальная самасвядомасць.

На практычных занятках па мове найбольш шырока выкарыстоўваюцца творы нацыянальнага мастацтва, якія не толькі далучаюць студэнтаў да беларускай культуры, але і пашыраюць іх веды пра гісторыю, традыцыі краю, знакамітых людзей Беларусі і г.д. Тады іх выхаванне і навучанне адбываюцца ў цесным адзінстве.

Выкладчык беларускай мовы ў працы са студэнтамі нефілагічных спецыяльнасцей звяртае больш за ўсё ўвагу на мілагучнасць беларускай мовы, яе вобразныя і выразныя сродкі, багацце і адметнасць слоўніка, граматычных форм і сінтаксічных канструкцый. Студэнты ў такім разе пранікаюцца глыбокай любоўю да мовы, а значыць, да свайго народа — творца і носьбіта гэтай мовы, а тыя, хто не вывучалі ў школе ці прыехалі з-за межы Беларусі, з цікавасцю авалодваюць беларускай мовай.

Добрыя вынікі ў навучанні і выхаванні студэнтаў-эканамістаў дае сістэматычная праца над перакладам з рускай мовы на беларускую, і наадварот, над параўнаннем беларускай мовы з іншымі, у першую чаргу з рускай.

Т.М. Смольская
г. Мінск

БЕЛАРУСКАЯ ФРАЗЕАЛОГІЯ ЯК ЭЛЕМЕНТ МОЎНАЙ КУЛЬТУРЫ І ЯЕ ЎСПРЫНЯЦЦЕ СТУДЭНЦКАЙ АЎДЫТОРЫЯЙ

Фразеалагізмы — надзвычай яркі стылістычны сродак. Пераважная большасць фразеалагізмаў вызначаецца багатай эмацыянальна-экспрэсіўнай выразнасцю.

¹Падгайскі Л.П. Методыка беларускай мовы. — Мн., 1981. С. 6.

Найпершая крыніца беларускай фразеалогіі — жывая народная мова, мова тых, хто зберагае і перадае з пакалення ў пакаленне гэты неацэнны скарб, мова стваральнікаў матэрыяльных каштоўнасцей. Пераацаніць значэнне жывой народнай мовы пры вывучэнні беларускай нацыянальнай мовы ніяк нельга. Без мабілізацыі вялікай колькасці фразеалагічных фактаў з жывой народнай мовы немагчыма, нельга паспяхова вывучыць фразеалогію асобных пісьменнікаў, фразеалогію літаратурнай мовы. Беларуская народная фразеалогія ёсць і будзе крыніцай мудрасці і характара, крыніцай вобразнасці і экспрэсіўнасці сапраўднага літаратурнага слова. Яна — наша нацыянальнае багацце, якое трэба выявіць, вылучыць, усвядоміць і папулярызаваць.

Беларускай народнай фразеалогіі прысвячаюцца “навуковыя артыкулы, вялікія і абгрунтаваныя навуковыя даследаванні, складаюцца фразеалагічныя слоўнікі, напрыклад, найцікавейшае выданне апошніх год у гэтым плане ”Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы” І.Я.Лепешава ў двух тамах.

Збіранне і навуковае падача беларускай фразеалогіі павінны быць падпарадкаваны:

- узбагачэнню беларускай літаратурнай мовы, высвятленню новых і новых рэсурсаў яе развіцця;
- уразуменню фактаў літаратурнай мовы і самой літаратурнай мовы;
- забеспячэнню лінгвістычнай навукі арыгінальнымі беларускімі фразеалагічнымі матэрыяламі.

Гэтае падпарадкаванне садзейнічае сістэматызацыі багатага фразеалагічнага матэрыялу і, у выніку, спрыяе лепшаму засваенню яго студэнцкай аўдыторыяй.

Пры падачы і разглядзе тэмы “Фразеалогія” можна выбраць розныя шляхі тлумачэння ў залежнасці ад пастаўленай мэты.

Па-першае, дакладна растлумачыць, што ўваходзіць у фразеалогію, што належыць да фразеалагічных адзінак, прывесці прыклады розных навуковых меркаванняў.

Па-другое, вызначыць, што абраць аб’ектам, матэрыялам фразеалагічных заняткаў і працы: фразеалогію літаратурнай мовы ці фразеалогію жывой народна-дыялектнай мовы.

Па-трэцяе, аддаючы перавагу, напрыклад, жывой фразеалогіі, тлумачыць паходжанне фразеалагічных адзінак, вызначаць граматычную структуру фразеалагізмаў, раскрываць працэсы і этапы, якія прайшлі звычайныя пераменныя словазлучэнні, пакуль сталі фразеалагічнымі спалучэннямі.

На заключным этапе пажадана даваць прыклады выкарыстання народнай фразеалогіі ў мастацкіх творах, прыклады узбагачэння літаратурнай мовы народнымі фразеалагізмамі.

Асаблівасць перакладу фразеалагічных адзінак падаецца на канкрэтных прыкладах з фразеалагічных слоўнікаў і даведнікаў, на параўнанні перакладаў мастацкіх твораў з блізкароднасных моў, на выкананні студэнтамі самастойных пісьмовых прац і рэфератыўных даследаванняў.

М.І. Бажкова
г. Мінск

АДЛЮСТРАВАННЕ ЛЕКSIKA-CEMANTыЧНЫХ ПРАЦЭСАЎ У ГАЛІНЕ ПАЛІТЭКАНАМІЧНАЙ ТЭРМІНАЛОГІІ Ў ЛЕКSIKAГРАФІЧНЫХ ВYДАННЯХ 20—90 х гг.

Беларуская нацыянальная палітэканамічная тэрміналогія, якая пачала складвацца ў цэльную сістэму яшчэ ў канцы XIX — пач. XX стст., сфарміравалася толькі ў савецкі час. Вялікую ролю ў працэсе станаўлення і нармалізацыі названай тэрмінасістэмы адыгралі слоўнікі, якія выйшлі на працягу 20—90-х гг. XX ст.

Першай спробай сістэматызацыі грамадска-палітычнай тэрміналогіі, у тым ліку і палітэканамічнай, з'явіўся руска-беларускі слоўнік тэрміналогіі грамадазнаўства, у якім прадстаўлены больш за 100 беларускіх палітэканамічных тэрмінаў. Да выхаду гэтага слоўніка названыя тэрміны фіксаваліся перакладнымі руска-беларускімі і беларуска-рускімі слоўнікамі, што выйшлі на працягу 1920—1926 гг. І хаця ўсе гэтыя выданні былі невялікімі па аб'ёме і недастаткова дасканалымі ў лексікаграфічных адносінах, яны адлюстроўвалі стан беларускай палітэканамічнай тэрміналогіі 20-х гг. і ўводзілі ў моўную практыку новыя словы.

Для лексіка-семантычнай арганізацыі беларускай палітэканамічнай тэрміналогіі на гэтым этапе былі характэрны такія з'явы, як сінанімія, варыянтнасць і мнагазначнасць, пазбегнуць якіх немагчыма ў працэсе станаўлення тэрмінасістэмы, паколькі адбываўся працэс адбору лепшага тэрміна.

У працэсе станаўлення сістэмы беларускай палітэканамічнай тэрміналогіі нельга было пазбегнуць і дублетнасці тэрмінаў, якая выражалася ў наяўнасці дублетаў-тэрмінаў уласнага і іншамоўнага паходжання. У далейшым многія дублетныя рады распаліся.

На старонках слоўнікаў 20-х гг. адлюстравана значная колькасць варыянтаў палітэканамічных тэрмінаў. Сярод варыянтаў сустракаюцца: фанетычныя, марфалагічныя, словаўтваральныя. Паступова ў працэсе ўдасканалення беларускай палітэканамічнай тэрміналогіі многія варыянты тэрмінаў выходзяць з ужывання.